

periodiek voor de suikerteelt werden gebruikt, maar een klein deel vormden. Van 1900 tot 1940 vergden de irrigatiewerken f 270 mln aan gouvernementsgelden.

Daarnaast werd een goede landbouwvoorlichting georganiseerd die o.m. betere kwaliteiten sojabonen, aardnoten en rijst introduceerde. Veeziekten werden bestreden door de veeartsenijkundige dienst, de gevreesde runderpest werd geheel bedwongen. Ook werd de inheemse bevolking telkens tijdig gewaarschuwd wanneer er gevaar was voor vulkaanuitbarstingen of aardbevingen en ging het gouvernement de erosie van landbouwgronden tegen zowel door grote bosaanplantingen als door het uitvaardigen van verboden om in bepaalde streken zonder vergunning in de bossen te kappen.

Het gouvernement besteedde dan voorts veel aandacht aan het volkskredietwezen. Wij stonden er al bij stil toen wij over de Chinese bevolkingsgroep schreven maar willen aan wat wij toen vermeldden, hier toevoegen dat het niet alleen Chinezen maar ook Arabieren en inheemsen waren die woekerpraktijken uitoefenden. Een Nederlandse controleur constateerde in 1901 dat er in de Preanger Regentschappen zes-en-vijftig 'grote' woekeraars waren (d.w.z. woekeraars met een werkkapitaal van f 5 000 of meer), onder wie zich toen slechts één Chinees bevond – alle overigen waren inheemsen met onder hen als grootste groep zes-en-twintig *hadji's*, d.w.z. inheemsen, vaak vermogenden, die de pelgrimstocht naar Mekka hadden ondernomen en die daardoor, wij wezen er al op, in de inheemse samenleving groot aanzien hadden verworven; die *hadji's* beschikten gemiddeld over een werkkapitaal van meer dan f 40 000.

Om woekerpraktijken tegen te gaan werden in 1904 Volkskredietbanken en een Gouvernementspandhuisdienst opgericht (er waren in '38 bijna 500 pandhuizen), werd de oprichting van simpele *desa*-banken bevorderd (er waren er in '38 alleen al op Java bijna 7 000¹) en ontstond in '34 de Algemene Volkskredietbank die de *desa*-banken controleerde en bovendien gelden leende aan kleine middenstanders, ambtenaren en gepensioneerden van elke landaard. De *desa*-banken, de Volkskredietbanken en de Algemene Volkskredietbank opereerden op basis van zelfbekostiging – het was niet de bedoeling dat zij winst zouden maken. Dat was ook niet de bedoeling geweest bij de Gouvernementspandhuisdienst maar in feite hield die dienst grote bedragen over: van 1904, het

¹ Er waren ook talrijke *desa*-rijstkredietbanken (*loemboengs*) waar men rijst kon lenen en in rijst terugbetaalde.